

**ПЕРШИЙ ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СЕМІНАР
З ПРОБЛЕМ ВИКЛАДАННЯ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН
“СОЦІОЛОГІЧНА ОСВІТА: АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ
ТА ЕФЕКТИВНІ ПРАКТИКИ НАВЧАННЯ”
(Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 21 квітня 2017 р.)**

Сучасний контекст актуалізації питань викладання соціології в Україні пов'язаний з багатьма проблемами, серед яких зміни в ставленні суспільства до соціологічної науки в умовах загострення соціально-політичних протистоянь, зниження попиту на соціологічну освіту, а також з концептуальними трансформаціями державного фінансування вищої освіти.

Ці тенденції стають помітними, якщо актуалізувати виклики попередніх етапів розвитку соціологічної освіти. Так, під час становлення соціологічної освіти в радянські та ранні пострадянські часи наші колеги мали довести відмінність соціології від дисциплін ідеологічного циклу та пропаганди, сформувати науковий статус соціології. Завдяки цій діяльності нині ми маємо інституціоналізовану соціологічну освіту та соціологію як університетську дисципліну.

Глобалізація та поширення ліберальної демократії спричинили інтернаціоналізацію та комерціалізацію вищої освіти. У цих умовах сформувалися такі вимоги, як відкритість, прозорість, ефективність і досконалість викладання. Просуванню освітніх технологій на постсоціалістичному просторі сприяли програми Університету відкритого суспільства (м. Будапешт, Угорщина) HESP, CEP/AFP та ін. Завдяки співпраці з ними ми отримали доступ до глобального обміну освітніми технологіями, дізналися про активні методи навчання тощо.

Певним концептуальним осягненням сучасних викликів до вищої освіти в Україні маємо визнати й “Закон про вищу освіту” (2014 р.). Він наголошує на двох аспектах, що безпосередньо стосуються викладання: студентоцентрованість і компетентнісний підхід. Рецепція та визнання цих принципів як вирішальних щодо процесів викладання та навчання визначає перспективи соціологічної освіти, а також ролі соціології щодо просування та закріплення цих принципів.

Студентоцентрованість означає визнання студентства як суб'єкта та головного продукту вищої освіти, зокрема соціологічної, заради якого та у визнанні активної ролі якого вона відбувається. Мета освіти у зазначеній перспективі – формування у студентства нових якостей, можливостей, компетенцій за активної участі самого студентства. Умовою такої переорієнтації є зміна ролі викладача з лектора на тьютора, інструктора, тренера.

Компетентнісний підхід орієнтує на комплекс критеріїв, за допомогою яких визначаються конкретні якості, що мають бути сформовані в результаті навчання. Компетентнісний підхід означає комплексність, проблемну та практичну орієнтованість, поєднання знань з особистісними рисами людини, яка навчається. На відміну від знань і навичок, компетенція є готовністю до професійної діяльності не в ідеальних, а в реаль-

них умовах. Тому великого значення набуває відкритість змісту освіти назовні, до ринку праці та роботодавців.

Отже, зміни, які сьогодні переживає соціологічна освіта, пов'язані з переходом від діадної до тріадної візії структури навчального процесу. Замість лінійного “викладач – студент” маємо циклічне “студент – викладач – роботодавець – студент”. Таке розуміння має переваги для викладання, сприяє його змістовному розвитку та практичній налаштованості навчання, додає зовнішніх орієнтирів у виборі змісту та форм діяльності викладачів і студентів.

Таким чином, розмова про викладання в сучасних умовах – це звернення до змістовних, сутнісних аспектів не тільки соціологічної освіти, але й соціології як науки, соціально-історичного контексту її існування, суспільства як її предмету та середовища її існування. Те, що відбувається в аудиторії, таким чином – це процес, який пов'язує всі названі аспекти, але й має власну самостійну цінність, значення. Різним аспектам цього бачення були присвячені виступи учасників семінару.

Відкрив семінар академік В.С. Бакіров, який підсумував розвиток соціологічної освіти в Україні за останні 40 років та звернув особливу увагу на сучасні виклики, які вона переживає. Йшлося про зниження рівня підготовки вступників, характер суспільного попиту на соціологічне знання, особливості компетенцій, які формуються соціологічною освітою, необхідність орієнтації освіти на практичні запити суспільства та ринку праці.

Важливим фактором, який актуалізував проведення Всеукраїнського науково-методичного семінару з проблем викладання соціологічних дисциплін, стало обговорення Стандарту соціологічної освіти. Цьому питанню були присвячені виступи О.С. Мурадян та Л.Г. Сокур'янської, за безпосередньої участі яких підготовлено Стандарт. Вони звернули увагу на структуру нового стандарту, його термінологічний апарат (види компетентностей, нормативний зміст і результати навчання тощо), дискусії навколо концептуального бачення підготовки бакалаврів і магістрів.

Серед учасників семінару були не тільки харків'яни. Л.С. Шевченко (Київський національний університет культури та мистецтв) поділилася досвідом розробки курсу “Професійна етика соціолога”, зокрема, про зв'язок між професіоналізмом і соціальною відповідальністю. Б. Ідрісов (Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького) представив результати дослідження концепта “компетентність” у західній науці про освіту та власну методику оцінки комунікативної компетентності студентів-соціологів.

Окремою темою стало обговорення практичної налаштованості соціологічної освіти. Про це говорили К.Г. Михайльова (Харківський гуманітарний університет “Народна українська академія”), О.О. Мусієздов, В.І. Кутир'ова та О.Я. Даниленко (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна). Йшлося про соціологічну яву, метод “біографія етнічності”, студентський диспут як засоби розширення перспективи обговорення в навчальній аудиторії. У виступі А.О. Лігачової (Харківська державна академія дизайну і мистецтв) йшлося про використання візуалізації в викладанні соціальних дисциплін.

Важливим завданням для соціологів в університетах залишається присутність соціологічних курсів у навчальних планах інших спеціальностей. Проблеми викладання соціології в технічному ВНЗ розкрила Л.О. Радіонова (Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова). Про засоби актуалізації соціологічного знання та методології в педагогічному ВНЗ розповіли В.Л. Пасісниченко та І.П. Шепеленко (Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди). В.Л. Погрібна (Харківський національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого) поділилася досвідом викладання комплексного курсу “Соціально-політичні студії”. Про викладання соціології села в аграрних ВНЗ доповідав А.М. Шатохін (Уманський національний університет садівництва). Яскравим завершенням обговорення стала доповідь І.П. Руценка (Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”) про соціологію “Титаніка” як методичну розробку для непрофільних спеціальностей.

Ю.Г. Сорока,
д-р соціол. наук,
доцент кафедри соціології
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна